

Η Λάρισα κατά την Ύστερη Εποχή Χαλκού*

Μαρία Βαϊοπούλου

Η πόλη της Λάρισας βρίσκεται στην ανατολική θεσσαλική πεδιάδα και διασχίζεται από τον Πηνειό ποταμό.¹ Πρόκειται για μια επίπεδη πόλη με μοναδικό φυσικό έξαρμα εκείνο του λόφου «Φρούριο» ύψους 25μ. Ο λόφος θεωρείται ότι είναι τεχνητός και δημιουργήθηκε από τις επιχώσεις των επάλληλων στρωμάτων κατοίκησης (εικ.1, αρ.1). Η ονομασία «Λάρισα» θεωρείται προελληνικής προέλευσης και σημαίνει λίθινη ακρόπολη. Στην προσπάθεια ερμηνείας της ονομασίας της πόλης υποστηρίχθηκε ότι αυτή δόθηκε κατ' ευφημισμόν, λόγω του ότι ο χαμηλός λόφος του Φρουρίου δεν ταιριάζει στη σημασία της λέξης Λάρισα. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν έχουν γίνει έρευνες όσον αφορά στη σύσταση και στην παλαιότητα των γεωλογικών στρωμάτων της πόλης της Λάρισας. Ακόμη και η επικρατούσα άποψη ότι ο λόφος «Φρούριο» είναι τεχνητός δεν έχει αποδειχθεί. Οπότε η οποιαδήποτε μη επιστημονικά τεκμηριωμένη θεωρία όσον αφορά στο ύψος του λόφου κατά την Ύστερη Εποχή Χαλκού δύσκολα μπορεί να γίνει αποδεκτή. Μπορούν μόνο να γίνουν υποθέσεις με βάση τα στοιχεία που δίνει η αρχαιολογική έρευνα. Τα αρχαιολογικά στρώματα στην πόλη της Λάρισας, εκτός του λόφου «Φρούριο», ακόμη και εκείνα της βυζαντινής εποχής, εντοπίζονται πολλές φορές μέχρι και σε βάθος 4μ. Αξίζει, επίσης, να λάβουμε υπόψη μας τις ισοπεδώσεις στον λόφο «Φρούριο», οι οποίες οφείλονται στις εκσκαφές για τις θεμελιώσεις των κτιρίων τόσο κατά τους κλασικούς χρόνους (ναός της Πολιάδας Αθηνάς), όσο και στην ελληνιστική εποχή (Α' αρχαίο θέατρο), όπως επίσης και εκείνες για τα κτίρια των βυζαντινών και μεταβυζαντινών χρόνων. Τα δύο

---

* Οφείλω ευχαριστίες στον πρώην Διευθυντή της ΙΕ' ΕΠΚΑ και ανασκαφέα του οικοπέδου Φαντάνα Αθανάσιο Τζιαφάλια, ο οποίος μου παραχώρησε την άδεια δημοσίευσης της κεραμικής καθώς και στη συνάδελφο Ελισάβετ Ζήλου για τα σχέδια των αγγείων. Στη μελέτη της κεραμικής χρησιμοποιήθηκαν τα παρακάτω: P.A. Mountjoy, *Mycenaean Decorated Pottery: A Guide to Identification*, SIMA 72, Göteborg 1986, eadem, *Regional Mycenaean Pottery*, ABSA 85, 1990, 245-270.

¹ *Αργυροδίνη, διηγήσ. κατά τον Όμηρο*. Σύμφωνα με τη μυθολογία ήταν γιος του Ωκεανού και της Τιθύος και πατέρας της νύμφης Δάφνης, ιέρειας της Μητέρας Γης. Ο Πηνειός ήταν επίσης ο πατέρας του βασιλιά των Λαπιθών, Υψέα.

προαναφερόμενα δεδομένα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν αυξομειώσεις όσον αφορά στο ύψος και στο πάχος των επιχώσεων του λόφου «Φρουρίου».

Τα μέχρι σήμερα δεδομένα για την ύπαρξη οικισμού κατά την Ύστερη Εποχή Χαλκού στη Λάρισα είναι ελάχιστα. Η δυσκολία της έρευνας έγκειται στο ότι στο χώρο όπου είναι κτισμένη η σύγχρονη πόλη έχει διαπιστωθεί διαχρονική κατοίκηση. Στο λόφο του Φρουρίου, όπου θα μπορούσε να είναι το κέντρο του μυκηναϊκού οικισμού, λόγω του ότι έχουν βρεθεί αρκετές φορές στρώματα της Ύστερης Εποχής Χαλκού, έχουν αποκαλυφθεί σημαντικά μνημεία ύστερων εποχών. Ενδεικτικά αναφέρουμε το Α' αρχαίο θέατρο, στη νότια πλαγιά του λόφου το οποίο κατασκευάστηκε στην ελληνιστική εποχή, τις δύο παλαιοχριστιανικές βασιλικές, οι οποίες χρονολογούνται στον 6^ο αι. μ.Χ. και τέλος το μπεζεστένι, την οθωμανική αγορά του 15^{ου} αι., στην τοιχοποιία της οποίας είναι εμφανή τα υλικά δομής σε δεύτερη χρήση, προερχόμενα από αρχαία κτίσματα και ναούς.

Ο Απ. Αρβανιτόπουλος² αναφέρει ότι στο χώρο του Φρουρίου ανοίχθηκε «Φρέαρ εις βάθος 20 μέτρων, από τα οποία τα 18 ανήκουν σε προϊστορικά στρώματα, από της νεολιθικής έως και της γεωμετρικής περιόδου συμπεριλαμβανομένης και της μυκηναϊκής». Το 1966 ο Δ. Θεοχάρης³ αναφέρει ότι εξέτασε «αδιατάρακτη επίχωση της Υστεροελλαδικής περιόδου όπισθεν του νοσοκομείου της Λάρισας, κατά την δεξιάν όχθην του Πηνειού». Το 1971 ο Δήμος Λαρισαίων άρχισε εργασίες για την διαμόρφωση της δυτικής παρειάς του λόφου. Με αφορμή την εύρεση ενός κιβωτιόσχημου μεσοελλαδικού τάφου και με την ευκαιρία της διάνοιξης από τον Δήμο βαθιάς τομής, ο τότε Έφορος Αρχαιοτήτων της ΙΕ' Ε.Π.Κ.Α., Κ. Γαλλής⁴ πραγματοποίησε μικρή στρωματογραφική έρευνα. Λόγω της κλίσης του εδάφους και της όλης διαμόρφωσης ανοίχτηκαν δύο στρωματογραφικές τομές. Τα στρώματα της τομής Β, τουλάχιστον από το 1^ο έως το 3^ο ήταν διαταραγμένα. Βρέθηκαν όστρακα τα οποία χρονολογούνται στην κλασική εποχή αναμειγμένα με όστρακα της

² Α. Αρβανιτόπουλος, *ΠΑΕ* 1910, 174.

³ Δ.Ρ. Θεοχάρης, *Α.Δ.* 21 (1966), Χρονικά, 254.

⁴ Κ. Γαλλής, *Α.Δ.* 26 (1971), Χρονικά, 301-303.

Υστεροελλαδικής περιόδου καθώς και με άλλα πρωιμότερων φάσεων της Εποχής του Χαλκού. Τον Απρίλιο του 1977 στην ανατολική πλευρά του λόφου, στη συμβολή των οδών Γαριβάλδη και Δήμητρας (οικόπεδο Φαντάνα)⁵ (εικ. 1, αρ. 5-6), ερευνήθηκε τομή βάθους άνω των 10μ. Διερευνήθηκαν επάλληλες φάσεις κατοίκησης οι οποίες αρχίζουν από την πρωτοελλαδική περίοδο και φθάνουν μέχρι και τα ύστερα βυζαντινά χρόνια. Σε βάθος 4,50 έως 4,70μ εντοπίστηκε διάσπαρτη κεραμική της Υστεροελλαδικής περιόδου, η οποία προέρχεται από μη στρωματογραφημένες επιχώσεις. Τα περισσότερα υστεροελλαδικά όστρακα ήρθαν στο φως κατά τον καθαρισμό των παρειών ενός κυκλικού οικοδομήματος, το οποίο χρονολογείται, σύμφωνα με τον ανασκαφέα, στην γεωμετρική εποχή και αποκαλύφθηκε σε βάθος 4,50μ. Ειδικότερα η υστεροελλαδική κεραμική επικεντρώνεται στο χώρο ανάμεσα σε κτίρια της ελληνιστικής και κλασικής περιόδου και το κυκλικό οικοδόμημα των γεωμετρικών χρόνων.

Κεραμική

Α. Όστρακα τα οποία βρέθηκαν σε βάθος 4,52μ, νότια της εξωτερικής παρειάς του τοίχου ζ.η., ο οποίος ανήκει σε κτίριο των κλασικών χρόνων.

1. **ΜΛ 77/33** (εικ. 2): Τμήμα χείλους και σώματος κυάθου.

Πηλός : ανοικτός καστανός (Munsell :7.5 YR 6/4), πάχος: 0.007μ.

Διακόσμηση: συνεχής πλοχμός (FM 48).

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΑ2⁶.

2. **ΜΛ 77/41** (εικ. 2) Όστρακα στάμνου ή αμφορέα (FS 58).

Πηλός: ανοικτός καστανός (Munsell: 7.5 YR 6/3), επίχρυσμα: ανοικτό καστανό (Munsell: 7.5YR 6/4).

Διακόσμηση: πλατιά κυματοειδής γραμμή (FM 53)

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΙΓ (ύστερη)

3. **ΜΛ 77/42** (εικ. 2) Τμήμα ώμου ψευδόστομου αμφορέα.

⁵ Α. Τζιαφάλιας, *Α.Α.* 35 (1980), Χρονικά, 287-288.

⁶ Mountjoy 1990, fig 13. (Αττική), Stubbings 1947, pl. 9.9, 9.11, Benzi 1975, 181.65 fig. 13.

Πηλός: καστανός (Munsell: 7.5 YR 5/4), επίχρισμα: καστανό (Munsell: 7.5YR 5/3), πάχος: 0.0052μ.

Διακόσμηση: ομόκεντρα ημικύκλια. (FM 43).

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΙΓ (ύστερη).

4. **ΜΛ 77/43** (εικ. 2) Χείλος σκύφου.

Πηλός: πορτοκαλόχρους (Munsell: 5YR 6/8), επίχρισμα: ανοικτό καστανό (Munsell: 10YR 7/4), πάχος: 0.0051μ.

Διακόσμηση: διπλή κυματοειδής λεπτή γραμμή. (FM 53)

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΙΓ (ύστερη)

5. **ΜΛ 77/44** (εικ. 2) Όστρακα.

Πηλός : Ανοικτός καστανός (Munsell: 10YR 7/3), πάχος : 0.003μ

Διακόσμηση: κάθετες γραμμές σε ομάδες.

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΙΓ

6. **ΜΛ 77/45** (εικ. 2) Όστρακο σκύφου.

Πηλός: Ανοικτός καστανός (Munsell :10YR 7/4), εσωτερικά φέρει επίχρισμα χρώματος μαύρου (Munsell: 2.5 Y 2.5/1), πάχος 0.004μ

Διακόσμηση: Εσωτερικά είναι ολόβαφο, εξωτερικά : πτηνό (FM 7) και ομάδες λεπτών γραμμών.

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΙΓ (μέση)

Β. Όστρακα τα οποία βρέθηκαν σε βάθος 4,50μ κατά τον καθαρισμό των παρειών του κυκλικού κτίσματος.

1. **ΜΛ77/47** (εικ. 3) Όστρακο σκύφου.

Πηλός: ανοικτός καστανός (Munsell:7.5 YR 6/4), πάχος: 0,050μ.

Διακόσμηση: κυματοειδής γραμμή (FM 53).

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΙΓ (ύστερη).

2. **ΜΛ77/49 έως ΜΛ77/53.** (εικ. 3) Συνανήκοντα όστρακα ψευδόστομου αμφορέα.

Πηλός : ανοικτός καστανός (Munsell :7.5 YR 6/4), πάχος: 0.053μ.

Διακόσμηση: κυματοειδής κάθετη γραμμή σε συνδυασμό με κυματοειδή οριζόντια γραμμή (FM 53).

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΙΓ (ύστερη)

Γ. Όστρακα που βρέθηκαν σε βάθος από 4.50μ. έως και 5μ. κατά την αποχωμάτωση στο ΝΔ τμήμα του οικοπέδου, βόρεια του κυκλικού κτίσματος και ανατολικά του τοίχου ΛΜ. Ο τοίχος ΛΜ ανήκει σε κτίριο των ελληνιστικών χρόνων. Αποκαλύφθηκε δε σε βάθος 2μ. έως 2,90μ., πάνω από κτίριο των κλασικών χρόνων.

1. **ΜΛ 77/35** (εικ. 4): Όστρακο.

Πηλός: Πορτοκαλόχρους (Munsell: 2,5YR 6/8). Εσωτερικά φέρει σκούρο επίχρισμα (Munsell: 2,5Y 2.5/1). Πάχος: 0.0056μ.

Διάκοσμος: Φέρει μετώπη με κεντρικό τρίγλυφο από οριζόντιες κυματοειδείς γραμμές. (FM 75)

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΙΒ1

2. **ΜΛ77/38α & ΜΛ77/38β**⁷ (εικ. 4) Συνανήκοντα όστρακα.

Πηλός: ροδόχρους (Munsell: 7.5YR 7/4), επίχρισμα: κιτρινωπό (Munsell: 2.5Y 8/2), πάχος: 0.0051μ

Διακόσμηση: σπείρες με αναδιπλούμενο στέλεχος (FM 49)

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΑ1:2

3. **ΜΛ 77/39** (εικ. 4) Όστρακο.

Πηλός: ροδόχρους (Munsell: 5YR 6/4), επίχρισμα: κιτρινωπό (Munsell: 10YR 6/4), πάχος: 0.004μ.

Διακόσμηση: Φέρει μετώπη με φολιδοτά τρίγωνα (FM 42), κυματοειδή γραμμή (FM 53) καθώς και ομόκεντρα τόξα (FM 43)

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΙΓ.

4. **ΜΛ 77/40** (εικ. 4) Όστρακο.

Πηλός: ροδόχρους (Munsell: 5YR 6/4), επίχρισμα: κιτρινωπό (Munsell: 10YR 6/4), πάχος: 0.006μ.

---

⁷ Α. Μπάτζιου –Ευσταθίου, *Α.Δ.* 40 (1985), Χρονικά, πίν. 16β (τάφος 49).

Διακόσμηση: κυματοειδής πλατιά γραμμή(FM 53).

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΙΓ

Όσον αφορά γενικά στο λόφο του Φρουρίου, παρ' ότι τα ευρήματα είναι ελάχιστα και τα στρώματα διαταραγμένα θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε την ανθρώπινη παρουσία από την ΥΕ ΙΙΑ1 περίοδο έως και την ΥΕΙΙΙΓ⁸. Αυτό αποδεικνύεται από την κεραμική, η οποία στην πλειονότητα της χρονολογείται στην ΥΕΙΙΙΓ, αλλά συγχρόνως στο ίδιο βάθος διαπιστώνεται η ύπαρξη κεραμικής, η οποία χρονολογείται κατά τις ΥΕ ΙΙΙ Α1, ΥΕΙΙΑ2 και ΥΕΙΙΒ1 περιόδους.

Τον Σεπτέμβριο του 1997 με αφορμή τις εργασίες διαμόρφωσης της κεντρικής πλατείας της Λάρισας (εικ. 1, αρ. 2) διενεργήθηκαν σωστικές ανασκαφές από την ΙΕ' ΕΠΚΑ. Σε βάθος 4μ. περίπου από την επιφάνεια της πλατείας και κάτω από στρώματα της Ρωμαϊκής και της Ελληνιστικής περιόδου αποκαλύφθηκαν αρχιτεκτονικά λείψανα της Υστεροελλαδικής περιόδου καθώς και ελάχιστη χαρακτηριστική κεραμική.

Τα υπόλοιπα ευρήματα τα οποία αφορούν στην Υστεροελλαδική περίοδο της πόλης της Λάρισας προέρχονται είτε από παραδόσεις είτε από τυχαία ευρήματα κατά την διάρκεια εκσκαπτικών εργασιών για την ανέγερση κτιρίων.

Οδός Ηφαίστου (εικ.1, αρ. 7)

Τον Αύγουστο του 1995 έγιναν εργασίες για την αποχέτευση στην οδό Ηφαίστου. Οι φύλακες αρχαιοτήτων, οι οποίοι επέβλεπαν τις εργασίες, περισυνέλεξαν ένα αρτόσχημο αλάβαστρο, το οποίο πιθανώς προέρχεται από τάφο.

ΜΑ 1995/352 (εικ. 5) Αρτόσχημο αλάβαστρο (FS 83)

Ύψος: 11,9 εκ., διάμετρος στομίου: 8,9 εκ., διάμετρος βάσης: 14,1 εκ., μέγιστη διάμετρος: 16,2 εκ.

Πηλός: ανοικτός καστανός (Munsell: 10YR 7/4), επίχρυσμα: ανοικτό καστανό (Munsell: 10YR 7/4).

Λαιμός κοντός, χείλος μικρό επικλινές, τρεις οριζόντιες λαβές κυκλικής διατομής.

---

⁸ Ο λόφος «Φρούριο» κατοικείται συνεχώς από τη Μέση Εποχή Χαλκού έως και σήμερα. Η έλλειψη αρχιτεκτονικών λειψάνων αντιπροσωπευτικών κάθε εποχής είναι αναμενόμενη.

Διακόσμηση: ο λαιμός και οι λαβές είναι ολόβαφα. Το χείλος φέρει εξηρημένες ταινίες, το σώμα κοσμείται με βραχώδες μοτίβο (FM 32), το οποίο συνδυάζεται με εναλλάλα γραμμίδια. Τη βάση κοσμούν έξι ομόκεντροι κύκλοι.

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΙ Α2-Β.

Οδός Παρθενώνος⁹ (εικ.1, αρ. 8)

Από την οδό Παρθενώνος ο φύλακας αρχαιοτήτων της 7^{ης} Ε.Β.Α. Δ. Δόκαλης, παρέδωσε στην ΙΕ' ΕΠΚΑ τέσσερα αγγεία, τα οποία βρέθηκαν ακέραια κατά τη διάρκεια εκσκαφής για την ανέγερση πολυκατοικίας. Σύμφωνα με προφορική μαρτυρία του δεν βρέθηκαν ούτε τοίχοι κτιρίου ούτε ταφές. Η υπόθεση ότι μπορεί να ανήκουν σε μάζα που μεταφέρθηκαν στο οικόπεδο παλαιότερα, δεν είναι εφικτό να τεκμηριωθεί, διότι και τα τέσσερα αγγεία είναι σχεδόν ανέπαφα. Όπως ήδη αναφέρθηκε ο Δ. Θεοχάρης εντόπισε Υστεροελλαδικό στρώμα πλησίον του Νοσοκομείου. Λόγω του ότι τα τέσσερα αγγεία βρέθηκαν ακέραια μας επιτρέπει να πιστεύουμε ότι προέρχονται από ταφές.

ΜΑ 2001/16 (εικ. 6) Άωτο σφαιρικό αγγείο.

Ύψος: 0,084μ., διάμετρος στομίου: 0,045μ., διάμετρος βάσης: 0,038μ., μέγιστη διάμετρος: 0,092μ.

Πηλός: ροδόχρους καστανός (Munsell: 5YR 6/4).

Σώμα ελαφρά πιεσμένο σφαιρικό, λαιμός στενός και βάση επίπεδη. Κατατάσσεται γενικά στον τύπο FS 77 του Furumark.

Διακόσμηση: ταινίες στον ώμο και τη βάση. Δεν φέρει στίγματα, τα οποία αποτελούν χαρακτηριστικό της διακόσμησης του άωτου σφαιρικού κλειστού αγγείου.

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΙΑ1.

ΜΑ 2001/17 (εικ. 7) Τρίωτο κυλινδρικό αρτόσχημο αλάβαστρο (FS 93).

Ύψος: 0,076μ., διάμετρος στομίου: 0,054μ., διάμετρος βάσης: 0,18μ., μέγιστη διάμετρος : 0,13μ.

⁹ Η οδός Παρθενώνος βρίσκεται ΝΑ του Νοσοκομείου της Λάρισας σε απόσταση 1.000μ. από την Κεντρική Πλατεία και 700μ. από το οικόπεδο Φαντάνα.

Πηλός: πορτοκαλόχρους (Munsell: 5YR 5/8).

Στόμιο έξω νεύον και επικλινές, λαιμός χαμηλός κοίλος, ώμος επικλινής, λαβές οριζόντιες κυκλικής διατομής, σώμα κυλινδρικό, βάση κυρτή.

Διακόσμηση: ο λαιμός κοσμείται με οριζόντιες ταινίες. Ο ώμος διακοσμείται με ενάλληλα καμπυλωτά γραμμίδια, ενώ η κοιλιά με οριζόντιες ταινίες, όπως ο λαιμός.

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΑ2.

ΜΑ 2001/18 (εικ. 8) Τρίωτος απιόσχημος πιθαμοφορίσκος (FS 47).¹⁰

Ύψος: 0.13 μ., μέγιστη διάμετρος: 0.11μ., διάμετρος στομίου: 0.08μ., διάμετρος βάσης: 0.043μ.

Πηλός: καστανός ανοικτός (Munsell: 7,5YR6/6), επίχρυσμα: πολύ ανοικτό καστανό (Munsell: 10YR7/4).

Στόμιο κοντό επικλινές, έξω νεύον, λαιμός ευρύς κοντός, τρεις οριζόντιες λαβές κυκλικής διατομής, βάση δακτυλιόσχημη.

Διακόσμηση: το χείλος φέρει εξηρημένες ταινίες. Τον ίδιο διάκοσμο φέρει και ο λαιμός. Ο ώμος διακοσμείται με μετόπη από ενάλληλες λεπτές κατακόρυφες γραμμές. Η μετόπη διακόπτεται από τις λαβές οι οποίες είναι ολόβαφες. Το υπόλοιπο σώμα, εκτός της βάσης η οποία είναι ολόβαφη, κοσμείται με δύο ομάδες αποτελούμενες από πλατιές εξωτερικά και λεπτές ενδιάμεσες ταινίες.

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΑ2-B.

ΜΑ 2001/19 (εικ. 9) Τρίωτος απιόσχημος πιθαμοφορίσκος (FS 47).

Ύψος: 0.142 μ., μέγιστη διάμετρος: 0.115μ., διάμετρος στομίου: 0.08μ., διάμετρος βάσης: 0.045μ.

Πηλός: ροδόχρους (Munsell: 2,5YR5/8), επίχρυσμα: καστανό ανοικτό (Munsell: 10YR 7/4).

---

¹⁰ FS 45, FM 64:21. Πρβ. Stubbings 1947, pl. 12,6 (Βουρβάτσι), Benzi 1975, pl XXXI, 529 (Λιγόρι). Immerwahr 1971, pl. 44,3 (vol XIII), 48, I (vol. XVIII), Πολυχρονάκου-Σγουρίτσα 1988 (πίν 4/ 14).

Κωνικός απιόσχημος, λαιμός ευρύς και κοντός με επικλινές χείλος, τρεις οριζόντιες λαβές κυκλικής διατομής, βάση δακτυλιόσχημη διευρυμένη.

Διακόσμηση: η γραπτή ζώνη περιορίζεται στο ύψος των λαβών που είναι τοποθετημένες ψηλά στο σώμα. Πρόκειται για μετόπη από διχτυωτό, η οποία διακόπτεται από τις ολόβαφες λαβές. Ζώνη ανά τρεις ταινίες διακοσμεί το κάτω τμήμα του αγγείου έως τη βάση. Ο λαιμός και η βάση είναι ολόβαφα.

Χρονολόγηση: ΥΕ ΙΙΑ2-B.

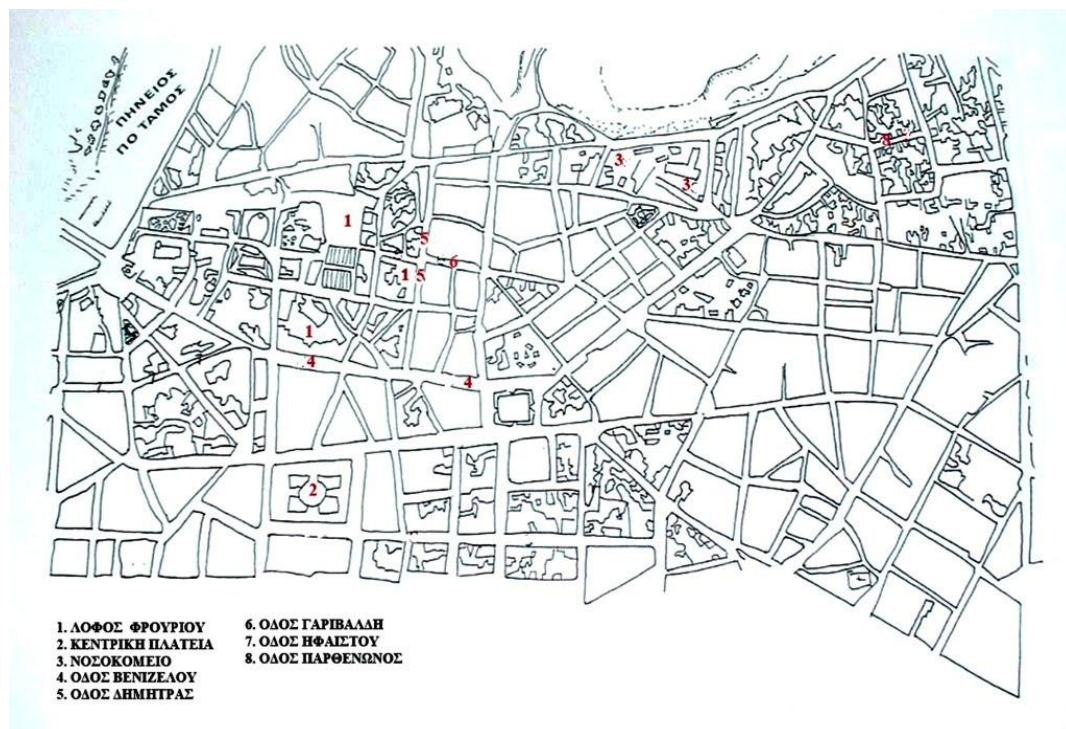
Τα δεδομένα για τη Λάρισα της Ύστερης Εποχής του Χαλκού που προέρχονται από το λόφο του Φρουρίου και την κεντρική πλατεία κάτω από δημόσια κτίρια μεταγενέστερων εποχών, είναι εξαιρετικά περιορισμένα και πολύ αποσπασματικά για να βοηθήσουν στον ακριβή καθορισμό των ορίων και της έκτασης του υστεροελλαδικού οικισμού και του νεκροταφείου, που υπήρχαν στην σημερινή πόλη της Λάρισας. Με βάση τη διασπορά των ανασκαφικών ευρημάτων, που παρουσιάσαμε πιο πάνω, ο οικισμός και το νεκροταφείο εκτείνονταν σε μια έκταση γύρω στα εκατόν πενήντα στρέμματα (βλ. εικ. 10).

Ολοκληρώνοντας, επισημαίνουμε ότι στοιχεία για την Λάρισα της Ύστερης Εποχής του Χαλκού πιθανόν να βρεθούν κάτω ή πλησίον σημαντικών κτηρίων της Ύστερης Αρχαιότητας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Alin, P., 1968, Unpublished Mycenaean Sherds from Asine, *OpAth* VIII, 1968, 87-105.
- Αρβανιτόπουλος, Α., 1910, *ΠΑΕ*, 174.
- Benzi, M, 1975, *Ceramica Micenea in Attica*, Milano.
- Blegen, C.W., 1937, *Prosymna, the Helladic Settlement preceding the Argive Heraeum*, Cambridge.
- Furumark, A., 1972. *Mycenaean Pottery, I. Analysis and Classification, II. The Chronology of Mycenaean Pottery*, Stockholm.
- Immerwahr, S., 1971. *The Neolithic and Bronze Ages. The Athenian Agora*, vol. 13. Princeton.
- Πολυχρονάκου-Σγουρίτσα, Ν., 1988. Το μυκηναϊκό νεκροταφείο της Βάρκιζας, *Α.Δ. 43* (1988) *Μελέτες* [Αθήνα 1993], σελ. 1-108
- Stubbings, F. H., 1947, The Mycenaean Pottery of Attica, *ABSA* 42, 1-75.

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 1. Τοπογραφικό της πόλης της Λάρισας με τα σημεία που αναφέρονται στο κείμενο.

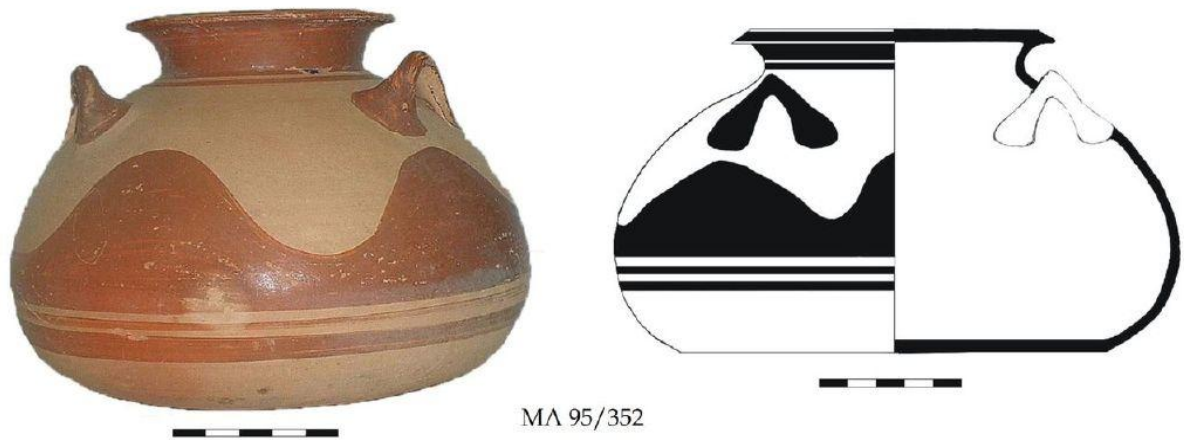
Εικόνα 2. Κεραμική από το οικόπεδο Φαντάνα.

Εικόνα 3. Κεραμική από το οικόπεδο Φαντάνα.

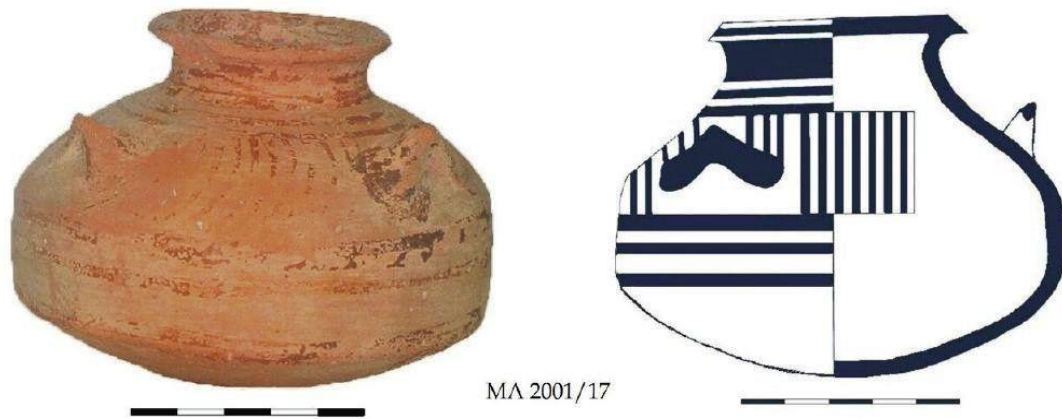
Εικόνα 4. Κεραμική από το οικόπεδο Φαντάνα.

Εικόνα 5. Οδός Ηφαίστου: αρτόσχημο αλάβαστρο.

Εικόνα 6. Οδός Παρθενώνος: άωτο σφαιρικό αγγείο.

Εικόνα 7. Οδός Παρθενώνος: τρίωτο αρτόσχημο αλάβαστρο.

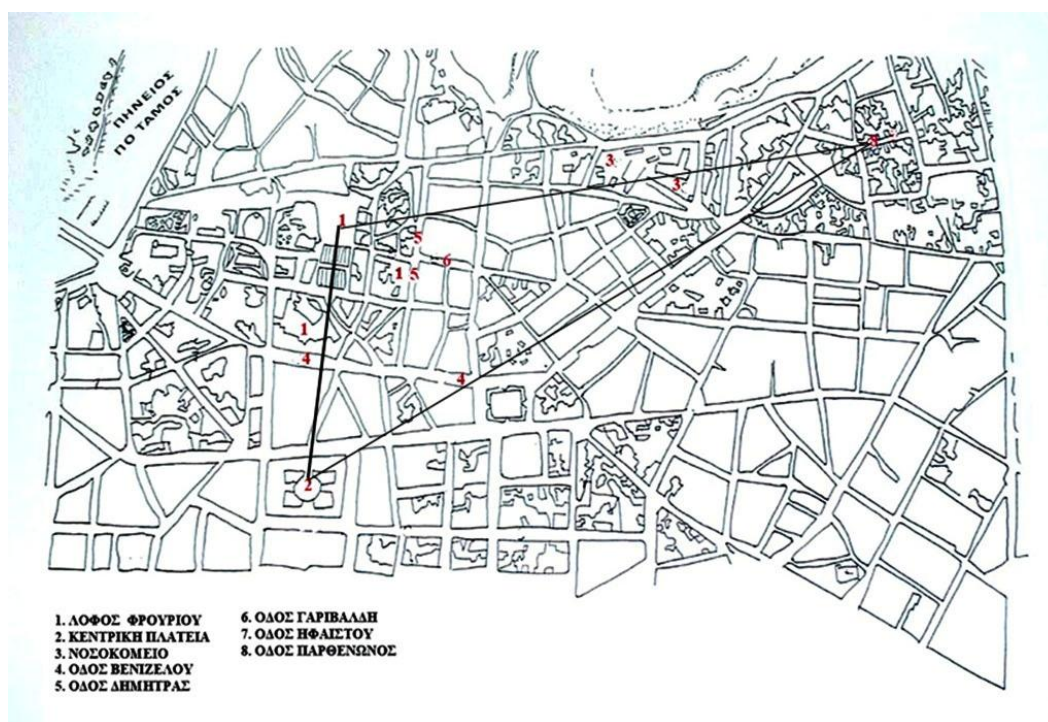

Εικόνα 8. Οδός Παρθενώνος: τρίωτος πιθαμοφόρισκος.

Εικόνα 9. Οδός Παρθενώνος: τρίωτος πιθαμφορίσκος.

Εικόνα 10. Τοπογραφικό της πόλης της Λάρισας όπου δηλώνονται τα πιθανά όρια του υστεροελλαδικού οικισμού και του νεκροταφείου.